

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת כי תבא

גליון 31

**השיעורים של ספר דברים נתנדבו
לזכותם של יואל בן צפורה וזוגתו רויזא בת חוה
יה"ר שזכות רבינו ותורתו יעמוד להם לאורך ימים
טובים בבריאות הגוף והנפש, מתוך שפע רב,
הרחבת הדעת, ונחת דקדושה מיוצ"ח**

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

חיבור הלב והמעשים לאלופו של עולם, עבודה בחשק ובשמחה°

ענין ביכורים תיקון לקליפת עמלק

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה (דברים כו, א). ידוע דו"ו מוסיף על ענין ראשון, ובכך יש להבין סמיכת הפרשה לזכירת מעשה עמלק שנכתבה למעלה מן הענין.

הנה כתיב בפרשת מעשה עמלק (שמות יז, טז), 'ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר', ודרשו חז"ל (תנחומא סוף תצא) 'רבי לוי בשם רבי אחא בר חיננא אומר, כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם. אבד זרעו של עמלק, השם שלם והכסא שלם'. עוד בענין כסא ה' איתא במדרש (שמו"ר פכ"ג א), 'אז ישיר משה, הה"ד 'נכון כסאך מאז'. א"ר ברכיה בשם ר' אבהו, אף על פי ש'מעולם אתה' לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר 'נכון כסאך מאז'.

ומבאר רבי צדוק שהתיבה א"ז מורכבת מאות ז', המרמזת על העולם התחתון הזה, שמתנהג ומושפע ע"י ז' מידות הקדושות, ועל נפש האדם שגם היא פועלת ע"י ז' המדות, ומאות א' המרמזת לאלופו של עולם. ועבודת האדם עלי אדמות היא להכיר ולגלות את אלופו של עולם בתוך אלו ז' מדות שבתוכו ושבועולם, דהיינו שכל הליכות האדם, בינו לבין קונו ובינו לבין עצמו, יהיו מונהגים על פי ההכרה באלופו של עולם ושנעשה רצונו כאן, בעולם התחתון. וכאשר עושה האדם את עבודתו נאמנה וממליך אלופו של עולם על ז' מדותיו,

אזי הוא כמושיב כביכול את הקב"ה על כסא הכבוד. כמו למשל אדם המהלך ממקום למקום גם אם נמצא במקום מסוים אינו נחשב כתושב קבוע עד שמצא לו מקום וגמר אומר 'פה אשב כי אויתיה', כן כביכול אין הקב"ה 'יושב' על כסא הכבוד עד שהאדם לא מייחד את הז' עם הא', ורק כשנוהג כן אזי מקיים בזה את הכסא באופן קבוע, 'נכון כסאך מאז' דייקא. אבל אם חלילה נחסר ה-א', שאין מאיר אלופו של עולם בז' מדות, אזי אין הכסא שלם, אלא הוא 'כס' שחסר בו ה-א', שאין אלופו של עולם ניכר בעולם.

ועיקר כח קליפת עמלק הוא במה שמפריד אלו ז' מדות מאלופו של עולם, על ידי 'אשר קרך'. ויש בזה כמה מהלכים. רש"י מפרש 'אשר קרך - לשון מקרה', דהיינו לפעמים בא עמלק לאדם וטוען שאכן ה' ברא את העולם אבל יושב רחוק בשמים ממעל, ועזב אלקים את הארץ, אין כסאו עליה ואין השגחתו על כל הנעשה תחת השמש, אלא הכל תוצאת המקרה, ובדרך זו מאפיל עמלק על אור אלופו של עולם. ואם רואה עמלק שאינו יכול לפגוע בקדושת הא', אזי יבוא עם הפשט השני ברש"י, 'דבר אחר לשון קור וחום, ציננך והפשירך מרתחתך', היינו שאע"פ שהאלף עומד חזק במקומו, אבל עמלק מפריד הקשר בינה לבין הז' מידות. היינו שבאדם זה עמלק אינו לוחם נגד האמונה, אדרבה, הוא אומר לו תוכל לדעת ולהאמין ולהבין הרבה דברים קדושים ונעלים, ויהיו לך השגות נשגבות ומוחיך דגדלות, אבל אין לזה כל שייכות עם התנהגותך בפועל¹. ואז הלב נשאר קשה וקר כאבן, המדות יישארו מושחתות, העינים יהיו הפקר, אבל הא' יישאר צח ונקי בתכלית השלמות. האדם הזה יוצא פגום בכל מדותיו, ונכבה אצלו כל הברען והתלהבות דקדושה. ויש גם דרך שלישי, שהוא מה דאיתא שעמלק בגמטריא ר"ם, היינו שאם יש אדם שהוא באמת

¹ ומרבי צדוק איתא שגם חטא אדה"ר נגרם ע"י זה הענין ד'אשר קרך', שהרי רואים מהפרשה שחיה לא העלתה על דעתה להמרות פי ה', ואדרבה אפילו הוסיפה מעצמה איסור על דבר ה' לגעת בעץ, כמש"כ (בראשית ג, ג) 'אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון'. והנחש היה ערום מאד, וידע שאין טעם להתווכח עמה על עצם הציורי אם הוא נכון או לאו וכיו"ב, אלא אמר 'אף כי אמר אלהים', כלומר את מפחדת כ"כ מזה שה' אמר וצוה, 'נו נו האט ער געזאגט, נישט געפערליך', ואחרי שקירר את התפעלותה והמורא גדול שבה, כבר היה לו קל להחטיאה בפועל. הקרירות הזו שהיא עצת נחש הקדמוני, היא אב לכל החטאים ושוורש לכל המיתה שבעולם, היא קליפת 'ראשית גוים עמלק'.

מושלם בענין הא' וגם בד', ועמלק מרגיש שאינו יכול להכשילו באלו הענינים, יבוא ויכניס לו מחשבות גאווה והתפארות, כמה אתה צדיק וטוב יתר על חבריך, עד שיוכל להפילו ולהכשילו ע"י ה'ור"ם לבכך ושכחת את ה'."

והתיקון לקליפת עמלק הוא הבאת ביכורים. והנה אף שהיום אין מצויים אצלנו כ"כ עובדי אדמה, אבל נוכל לדמות לעצמנו כמה טרחה ועמל השקיע העובד בשדהו, מהחרישה והזריעה, ניכוש עידור והשקאה וכו', ובכל לילה בשכבו על מיטתו לא נח ולא שקט עד שממציא רעיונות מחודשים איך לשפר את פירותיו שיצאו גדולים יותר ומשובחים ומתוקים יותר, עד שסוף סוף הפירות מתחילים להבשיל. והנה אז במקום לקחת את ראשית עמלו ולשמוח בו ולהרים לבו לאמר 'כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה', או להפריד הצלחתו מאת אלופו של עולם ולומר מקרה הוא 'ס'האט זיך געמאכט א גוטע יאהר', מצות ביכורים מורה לו לעשות את ההיפך, 'אדם יורד לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים'. היינו שהאדם מכריז עוד לפני שפירותיו מוכנים לקטיפה, ראשית פירותי אינה שלי, כולה לה' היא, שהרי כל החיל הזה אינו אלא מפני שה' הוא הנותן לי כח לעשות חיל, ובלעדי עזרתו לא אוכל לעשות קטנה או גדולה.

ורבי צדוק מפרש שזו כוונת הכתוב (כו, ג) 'ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו הגדתי היום', ולכאור' הול"ל אגיד היום, שהרי עדיין לא אמר כלום אלא הגיש הפירות לכהן. אלא שעצם זה שבאתי למקדש והבאתי ראשית פרי אדמתי, אין אמירה יותר גדולה מזו שאינני כפוי טובה, ושאני מכיר שהשדה והפירות והרעיונות וההצלחות אינם שלי אלא לה' המה. לכן הסמיכה התורה פרשת ביכורים לפרשת עמלק, ללמדנו שהדרך לנצח את ה'ראשית גוים עמלק' היא לחיות עם ההבנה וההכרה שהראשית שלי כולה לה'. על כל הצלחה שלי, גדולה וקטנה, אני כורך גמי ומכריז 'הרי זה ביכורים לה'. מי שחי בצורה זו יכול לומר 'הגדתי היום', שמציאותו וחיייו כולם הגדה שיש אלופו של עולם בתוך העולם של הז' מדות, ושאיין מקרה תחת השמים.

וגם אין מביאים ביכורים, 'מיט א קאלטקייט יוצא צו זיין', אלא מעטרים הסלים הפירות והשוורים בכסף וזהב וכל מיני קישוטים, שוורים לשלמים וגוזלים לקרבנות, ויוצאים מכל עיר לשיר ולרקוד עם מביאי ביכורים 'מיט א

ברען און א קאך און א פלאם פייער' כמובא במשנה (ביכורים פ"ג). וכל זה מכוון נגד הקליפה של ה'אשר קרך' כנ"ל עם כל הפירושים.

וכע"ז מובא בספה"ק על הפסוק (כו ט) 'ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש', חל"ב דב"ש בגימטריא רצו"ן, ו- אר"ץ רצו"ן בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב. דהיינו שהמביא ביכורים מבין שאין זו סתם ארץ משובחת, אלא יודע שכל הפירות והמתיקות וההצלחות שלי בארץ, הכל נועד לתכלית המשכת רשפי אש שלהבתי באהבת האבות לה', וברצונם וחשקם והשתוקקותם לעשות רצון קונם. וכל עבודתו בקרקע נעשית עם הבנה שהוא הולך בדרכי האבות להתבטל לרצון ה'. ואין לך מחיית עמלק גדולה מזו.

תְּרוּמַת הַיָּדִים'

כתיב בפרשת ראה (יב, יז) 'לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך וגו' ונדבתיך ותרומת ידך', ודרשו חז"ל (פסחים לו:): 'ותרומת ידך אלו ביכורים'. מסביר השפ"א, שבמלחמת עמלק כתיב (שמות יז, יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק', ואיתא במשנה (ר"ה כט). 'וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים'. כלומר עמלק בא להשכיח אלופו של עולם ע"י ה'אשר קרך' למינהו כנ"ל, והדרך להכניע אותו היא ע"י שיהודי מתבונן על ידיו של משה רבינו, דהיינו ידים קדושות של 'ידיו אמונה', של מאמין בחי עולמים וזורע, וע"י שילמד בעיון ענין ידיו של משה רבינו ישעבד את לבו לאבינו שבשמים, וגבר ישראל. לכן דרשו חז"ל שפיר 'ותרומת ידך אלו ביכורים', כי כל ענין ביכורים הוא להרים את הידים שלנו לה', ולהגיד בקול רם ('וענית') שהידיים שלי ומעשי ידיים שלי כולם לה'.

ואם מביאים ביכורים באופן שכזה אזי זוכים להכניע גם אותה קליפה של ר"ם, וכמו שאמרו במשנה (ביכורים פ"ג מ"ד) 'הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה'. כי אז מבינים שכל הכבוד

שלי, ההצלחה שלי, המלכות שלי, הכל מרחמי ה' עליהם ולית לי מגרמי כלום, 'וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. ולא רק כבוד גשמי של אגריפס המלך, אלא התורה מדגישה (כו, ג) 'ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם', ומפרש רש"י 'אין לך אלא כהן שבימך, כמו שהוא'. היינו אע"פ שיהודי היה יכול להרגיש שגם בתורה וביראה הוא יותר גדול מהכהן שבימיו, אבל מצות ביכורים עוקרת הגאות והרמת הלב ומשרישה בנו מידת הענוה, עד שיכול לבטל עצמו מכל וכל נוכח שלוחא דרחמנא, ולא לעשות חשבונות של גאווה דעמלק.

ובענין ה'תרומת ירך' יש להזכיר מה שביאר הדברי שמואל מסלאנים המשנה (אבות פ"ג מ"ט) 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת', שמשה רבינו הוא בחי' הדעת של כלל ישראל, וכמו שביארנו לעיל שהרבה פעמים עמלק מביין שאינו יכול להשכיח את אלופו של עולם, והוא לוחם להפריד את הקשר בין המח והלב – 'להפשירך מרתיחתך', ואכן הראש יביין הכל כפילוסוף וחוקר, אבל הלב יהיה 'פארגוי'שט אינגאנצען'. ולכן כשלחם משה רבינו עם עמלק הרים את ידיו דייקא למעלה מהראש, להדגיש שאין הקב"ה חפץ רק שנהיה יהודים בדעתנו, אלא שהמעשים שלנו יהיה 'מרובים מחכמתו', שהידים שלנו יהיו נקיות וטהורות, מלאות מצות ה', ומעשינו ומדותינו והרגשותינו יהיו מקושרים בקשר אמיץ עם ההשגות שלנו, ורק כך 'וגבר ישראל'.

וגם לפי זה נוכל לפרש 'ותרומת ירך אלו ביכורים', כי כאשר יהודי מביא את פרי עמלו לה' בחלילים וריקודים בקלתות של זהב וכסף, הוא מרים ידיו לשמים עם אהבת ה' והכרת הטוב, כמו שהפרשה מסתיימת (פסוק יא) 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך', שכל הרגשות שלו והמעשים שלו מלאים אותו רצון אר"ץ של האבות הקדושים, ורק עי"כ גובר ישראל על עמלק.

ולכן אמרו חז"ל על מצות ביכורים (ספרי רצז) 'עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ', כי זה הקנין האמיתי בארץ ישראל, לקשר את הא-ז, לעשות את הארץ לכס"א הכבוד לה', שתיכון מלכותו באופן של 'קונה שביתה'

וקביעות כנ"ל. וזה רק עם הכנעת אותה הקליפה המפרדת אלוף, ע"י תרומת ידך כנ"ל.²

השתוקקות הלב לתורה

ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה (פרק כט, ג) מקשה החתם סופר (ד"ה היום) וכי אפשר לומר על אותו דור דעה שלמדו תורה מפי משה רבינו זה ארבעים שנה במדבר, אכלו מן ושתו מי באר, שלא היה להם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע. ומבאר שחז"ל (ע"ז ה:): למדו מפסוק זה, 'שמעת מינה לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין', כלומר החידוש השכלי של הרב, יכול התלמיד להבין מיד אם הוא בר הכי, אך לעמוד על דעת רבו, היינו לעמוד על הדבר מתוך דבר שהביא את הרב לומר ולחדש מה שאמר, זה הרבה יותר מהבנת שכל הרב, ולתלמיד להתאים את לבו להיות פֶּלֶב רבו לוקח ארבעים שנה, כהא דאת אמר 'בן ארבעים לבינה'.

ולכן אמר משה רבינו (כו, טז) 'היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת המשפטים, ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך'. דהיינו שהסיבה שאני חוזר על התורה במשנה תורה עכשיו, בסוף הארבעים, היא מפני שעתה אין לכם רק קנין בשכל, אלא גם יש לכם לב לדעת, ורצה ה' שתבינו את התורה ותקיימוה בלב שלם באהבה ויראה בהתלהבות מתוך הלב, ולכן 'ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך'.

בספר יסוד העבודה מבאר עפ"י דברי רש"י הנפלאים והקדושים 'עד היום הזה - שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמש"כ וכו', באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו, משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם

² אחת מהדרכים לזכות לענין ביכורים בזה"ז היא ע"י עבודת התפילה, כמו שאמרו במדרש (תנחומא ריש הפרשה) 'צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום, לפי שחביב תפלה לפני הקדוש ברוך הוא מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות'. כי ע"י עבודת התפילה האדם מודה לה' ומבטל את עצמו לרצון ה' ממש ככל עבודת הביכורים.

נתנה, לנו נתנה. ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו', היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום'. שאכן היה לבני ישראל מסירות נפש הרבה קודם לכן עוד בשעת יציאת מצרים שקפצו לתוך הים בקריעת ים סוף, וקשרו השה -תועבת מצרים- לכרעי המטה לעיניהם, אבל עדיין אין במסירות נפש ראייה שהוא אוהב את התורה ומשתוקק לדעת וללמוד ולקיים. ורק כשראה משה רבינו את ההשתוקקות של בני ישראל עד שתבעו אותו 'אף אנו עמדנו בסיני', געוואלד זה התורה שלי למה אתה מונע אותה ממני, אז שמח ואמר 'היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום'. זה ה'לב לדעת' שראה בהם משה רבינו 'היום הזה'.

וגם זה הוא ענין הקאך והברען של 'רצוננו לעשות רצונך', להתדבק בתורה ובהקב"ה, לתת הלב לה' שיהיה 'לב לדעת', לתת מעצמך ביכורים לה', היפוך קליפת 'אשר קרך'.

שפלות וענווה אחר הברכה כקודם ברכה

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך כי תשמע בקול ה' אלהיך (פרק כח, ב). היה מעשה³ ברבי רבי העניך מאלכסנדר זי"ע שנסע לרבו, הרבי רבי בונם זי"ע, ליוה"כ. אחרי התפילה כשעברו להתברך מפי הרבי, הרגיש רבי העניך שפלות עצומה מחמת חרדת יום הקדוש, וראה את עצמו ממש בשפל המדרגה, עד שהתבייש מפני רבו ועבר במהירות רבה שלא יתבונן בו רבו ויראה כמה הוא אינו ראוי. הרבי רבי בונם הבחין בזה ונהנה מאד, ואחרי שכולם עברו שלח את משמשו לקרוא לרבי העניך, שרוצה לדבר עמו. בדרכו של רבי העניך לרבו חלפה מחשבה בראשו, כנראה אם הרבי קורא לי בליל יוה"כ, סימן שאני לא כזה נבזה ושפל, ואולי הרבי רואה בי איזו חשיבות. והנה כשהגיע לרבו דחהו מלפניו, כביכול כבר אין לו זמן לדבר עמו. ואמר רבי העניך, דייקא כשהייתי בטל ומבוטל בעיני עצמי ואיני ראוי כלל, דוקא אז רצה לדבר עמי, אבל כשנדמיתי כ'מאן דאמר' כבר לא רצה הרבי לדבר עמדי. וקרא על עצמו מה

³ הובא גם בשיחת פרשת עקב, ונאמר ונכתב שוב לחיבת הדברים.

שפירש רבו את הכתוב 'ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך', 'זאלין דיך טרעפין אויף דעם אייגענעם ארט', היינו שהאדם יקבל ברכות ה' במקומו שהוא נמצא בו, 'והשיגוך', ולא ישתנה מזה ולא יגבה לבבו מהברכה.

וכענין שהסביר בחידושי הרי"מ סוד שמו של דוד המלך, שד' הוא מלשון דלות, כמו שאמרו חז"ל (שבת קד.), ו' מראה על קו המשכה ממעלה למטה, ואז בא שוב אות ד', לומר שדוד המלך נשאר בשפלותו ובדלותו לאחר קבלת השפע והמלכות מלמעלה, ממש כמו לפניו.

ואף שאנו רחוקים מאד מלהבין אפס קצהו ממדרגות הענוה והביטול של דוד מלכא משיחא, ושל הרבי רבי העניך, מ"מ יש בזה לימוד גדול בשבילנו, שנבין שאף אם חנן אותך ה' שיש לך הבנה בתורה, אתה מצליח במבחן ויש לך חברותא טוב, וחשק ורצון בעבודת ה' ופתיחת הלב בתפילה, תישאר באותו מצב, שכל אלו המתנות וההשגות ומדרגות יבואו עליך וישיגוך היכן שאתה, ואתה לא תשתנה כלום, לא ירום לבך על חברך ותבין שזה מתנת ה', 'ונתנך ה' אלהיך עליון', ולא מצדקתך ומיושר לבבך זכית לנעימות בתפילה והבנה עמוקה בתורה, אלא מתנת ה' היא.

ועוד תדע, שכמו שבאו לך כל אלו הברכות כן יכולים הם ברגע קט להיעלם. וכידוע מאמר רבי שמעון'לע אמשינובער על הגמ' (סנהדרין לח.). שאדם נברא לאחרונה, 'שאם תזוח דעתו עליו, אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית', היינו שהאדם מרגיש גדול ומוצלח וכל יכול, כדאי שיזכור שיתוש קטן - היינו דבר קטן ביותר - שאינו הולך כמו שרוצה או כמו שרגיל לזה, כבר משתבשים לו כל החיים, קצת כאב ראש וכאב בטן מספיקים לבלבל את האדם ולהוציאו מדעתו לגמרי. לכן מי שבאמת זכה ל'ובאו עליך כל הברכות האלה', צריך לדאוג ל'והשיגוך', שלא יתפעל מזה לפאר את עצמו, ושאחרי ה-ו' שלו יהיה ה-ד' שני כ-ד' ראשון, וכך יזכה שיישארו הברכות אצלו, 'כי תשמע בקול ה' אלהיך'.

המשכת ברכה על ידי מתנות עניים ונקודת הצדיק שבך

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו (כו, טו). רש"י (בראשית יח, טז) מביא דברי חז"ל, 'כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך, שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים'. מבאר האיזביצער, ש'השקפה' פירושה בחינה פרטית במבט עמוק וחודר, ולכן 'כל השקפה לרעה', כי מי יוכל לומר זכיתי לבי ואינו מפחד ורועד ומתבייש שיבחנו אותו וישקיפו עליו ועל לבו ומעשיו, אבל ע"י מתנות עניים, שאדם נותן משלו לאחרים, אזי כל ההסתכלות על אדם כזה היא באופן אחר לגמרי, כי הוא כבר אינו אדם בודד לבדו, אלא ע"י נתינתו לזולת הוא משתף את עצמו עם הכלל ומבטל עצמו אליו, והכלל הוא טוב, וכך הוא מהפך רוגז לרחמים.

החתם סופר מדקדק את כפל הלשון 'ממעון קדשך, מן השמים'. ומבאר דבר נורא וקדוש, שבאמת כלל ישראל צריכים לשתי ברכות, ברכה בגשמיות, שיהיה אך טוב לישראל בכני חיי ומזוני, בריאות הגוף והנפש וכו', ועוד ברכה ברוחניות, חשק לתורה ופתיחת הלב לתפילה ורצון להתדבק בהקב"ה ולהתעלות וכו'. והנה לב הצדיק העובד את ה' הוא משכן להשראת השכינה, וממנו נאצל שפע של קדושה לבני ישראל, והיינו 'מעון קדשך' דקרא. ו'מן השמים' היינו גשמי ברכה וטללי רצון היורדים מן השמים הגשמיים ומשקים את הארץ ומברכים אותה. וכוונת הכתוב הוא להמשיך ברכה לאלו שני הענינים, 'השקיפה ממעון קדשך... וברך את עמך את ישראל' היינו שמ'מעון קדשך' מלב הצדיק שאתה שוכן בו, תברך 'את עמך את ישראל', היינו שתשפיע קדושה וטהרה לרום האידישקייט והרוחניות של בני ישראל, וגם 'מן השמים... את האדמה אשר נתת לנו'.

והאמת היא שיש בחי' צדיק בכל אחד ואחד, כמאמר המשנה (בסנהדרין פ"י מ"א) 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ'. ואותה נקודה של 'ועמך כולם צדיקים' היא הנקודה של יעקב אבינו הטמונה בנשמת כל אשר בשם ישראל יכונה, שאינה נפגמת לעולם. וע"י שהאדם מקריב מראשית פירותיו לה', בין אם זה בחי' 'תרומת ידך', שמאמין

בחי עולמים וזורע, ומבין כי ה' הוא הנותן כח לעשות חיל, ובין שהוא מגביה את ידיו למעלה מהדעת, לקדש כל המעשים והמדות שלו ע"י המחשבה באלופו של עולם, יכול הוא לבוא להתפלל שימשיך לו ה' מאותו 'מעון קודש' שבתוכו לברך 'את עמך את ישראל', שיאצל ממנו רוח קדושה וטהרה על שאר כוחותיו מדותיו רצונותיו ותשוקתיו, עד שיהיו כולם קודש לה'. ובפרט אם האדם גם נותן מתנת עניים, ואין עני אלא בדעת, ש'איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק', היינו שאם תראה בחור שאין לו חברותא וצריך קצת חיזוק ועידוד, ואתה נותן לו מעצמך ומזמנך, ואתה נותן לו 'א קלאפ אויפן פלייצע', ע"ז תוכל להפוך את הרוגז לרחמים, עד שתהיה ההשקפה לטובה 'מן השמים' – גם בגשמיות, לברך 'את האדמה אשר נתתה לי'.

עבודת היחיד ועבודה בשמחה

תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מלב כל (כח, מז). האור החיים הק' מדקדק מדוע באה התוכחה שבתורת כהנים בלשון רבים, ואילו במשנה תורה בלשון יחיד. ואומר דבר נורא, שאדם שמנהל מוסד או מנהיג של מדינה, כשהוא בוחן את הצלחתו אינו מקפיד על מצב היחידים, כי העיקר הוא שהמוסד מצליח ושהמדינה הולכת בדרך הנכונה באופן כללי. ויש בזה קולא מסוימת לפרט, שאין מדקדקים כ"כ בדינו, אבל מצד שני זה מראה שאין לפרט כ"כ חשיבות. וזה החידוש שבתוכחת משנה תורה, שהקב"ה אומר, לא אכפת לי לע"ע מה מצבו הכללי של העם, אלא אני תובע ממך שאתה תתנהג כראוי. וכמו שאם רואים יהודי מבוגר נותן סטירת לחי לילד שובב בביהמ"ד, כולם מבינים שזה אב הסוטר לבנו, כי זר יעלים עינו ולא ייסר את בן חברו כי מה איכפת ליה, כן כשהקב"ה נותן לנו חלילה תוכחה בלשון יחיד, אנו מבינים 'כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך'⁴, שכביכול מפריע להקב"ה שאני לא מתנהג כבן מלך, וכואב לו שאני לא בסדר, וזה בעצמו תביעה עצומה. ולכן

⁴ ואיתא בספה"ק שלכן נקראת חודש חורבן 'אב', לרמז שדייקא התוכחה והחורבן הם הראיה הכי חזקה לזה שאנו בנים למקום, כי האדם מחנך ומייסר את בניו כי הוא אוהבם ורוצה שיתנהגו כראוי. וזוהי נחמתו של 'מנחם אב'.

קוראים התוכחה דוקא קודם ר"ה כמובא בחז"ל, שקודם יום הדין צריכים להתכונן בחשיבות עבודתו של כל יחיד ויחיד.

ויש בזה גם תשובה לעמלק, הרוצה להכניס ספ"ק (בגימ' עמלק כידוע) בלב ישראל, 'היש ה' בקרבנו אם אין – ויבא עמלק'. והתוכחה המדברת אל כל יחיד ויחיד בלשון נוכח מאת הקב"ה, 'כאשר ייסר איש את בנו', מורה לנו שיש ה' בקרבנו ורוצה בטובתנו.

ועוד רואים בתוכחה כמה קשה היא קליפת עמלק, שהרי התורה אומרת שסיבת כל הפורעניות הקשות היא 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב', משמע שגם אם יהודי מקיים את התורה ועובד את ה', אבל מתוך עצב וקרירות, מתוך 'אשר קרך', מידת הדין מתוחה עליו ותובעת ממנו 'שמחה וטוב לבב'. וכמו שאמר הרבי ר' העניך, 'תחת אשר לא עבדת', 'וואס ליגט אונטער דער לא עבדת את ה' בשמחה', כי אם יהודי עוסק בתורה ובמצוות והולך בדרך טובים אז בדרך הטבע מתמלא לבו שמחה וחדוה עד לשמים, ואם רואים יהודי שמקיים את התורה ולבו נפול ומדוכא, ולימוד של כמה שעות או תפילה בשירות ותשבחות לא מביאים אותו לידי שמחה, הרי זה סימן שיש משהו תחת אשר לא עבדת, אולי מצאת שמחה באיזה מקום אחר, אולי לבך טרוד בהוללות ודברי הבל ולכן אין היא מתפעלת מהתורה שלמדת וכו' ועל התחת מגיע העונשים.

לקיחת אבני אור בשביל זמנים חשובים

והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל (כז, ד). פרש"י 'נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו, שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל' ועליהם נצטוו לכתוב כל התורה 'באר היטב - בשבעים לשון'. יש להבין כל ענין האבנים, אלו שהוצאו מהירדן ואלו שהונחו שמה ושהביאו להר עיבל. הנה כבר דיברנו כמה פעמים בענין הגילויים שהיו בשעת קריעת ים סוף, שאמרו חז"ל (מכילתא מס' דשירה ג) 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראו יחזקאל וישעיה', ומבאר בעל התניא (ליקו"ת צו ד"ה ששת) ע"פ הגמ' (חולין קכז). 'כל שיש ביבשה יש בים', שכמו

שיש עולם ומלואו של בהמות חיות עופות וצמחים וכו' באתגליא ביבשה, כן יש עולם מלא של ברואים לרובות אין קץ באתכסיא תחת הים. וכן בעולם הרוחני, יש השגות ומדרגות באתגליא, שיכולים רוב האנשים להגיע אליהם בדרך כלל ע"י עבודתם עם הכנה הראויה, אבל יש מדרגות נעלות מאד ונעלמות מעיני כל חי, זולת לנביאים והבאים בסוד ה' ליראיו, והם בחי' מה שיש באתכסיא, בים. ובשעת קריעת ים סוף שנתגלה כל העולם המופלא שיש בים, נקרע גם הכיסוי המעלים את אותן המדרגות שבדרך כלל הן באתכסיא, ולכן ראתה כל שפחה והשיגה ענינים שלא ראו אפי' הנביאים.

אבל יש לשים לב שלא הגיעו בני ישראל לים קרוע, אדרבה, הם ראו את הים כסכנה גדולה בשבילם, ונכנסו אליו עד שבאו מים עד נפש, וחששו שיטבעו בים הגדול והנורא ויאבדו בו, אבל דוקא אז בקע להם ה' את מי הים ונתן בים דרך ובמים עזים נתיבה, עד שזכו לכל הגילויים הנפלאים. לכן אמרה תורה לאותו דור העומד להיכנס לארץ, לכשתבואו לירדן ויעמדו לכם המים, ייפתחו לכם שערי עולם המכוסים בדר"כ, ואז אל תהיו כשוטה המאבד מה שנותנים לו, אלא תחטפו משם כמה אבני"ם, וכבר הארכנו בסוד האב"ן, שמורכבת מב"ן שבגימטריא בהמ"ה, עם אות א' המרמזת לאלופו של עולם כנ"ל, והרמז בזה הוא שגם סמל הדומם הכבד ביותר, שאין בו חיות עד שאינו יכול להצמיח כלל, גם בו מאיר אלופו של עולם. ולכן אומר משה רבינו לבני ישראל, שאבני הירדן שהתגלו בשעה שייכרתו המים, היינו שאורו של אלופו של עולם וועט אריינשיינען און אויפלאכטען את האב"ן ואת הבהמ"ה שבכם, חבל להניחם ולהפקירם שמה, אלא קחו אותן אתכם לזכרון עולם ותכתבו עליהם דברי התורה, באופן שגם כשתבואו אחרי כן להר עיבל, מקום הסתר וקללה, תוכלו להיאחז באותו אור של תורה, באותו גילוי אלופו של עולם ואותן השגות והארות של אבני" הירדן, ואורן הנפלא יבקע את אבנים של הסתר של הר עיבל, שגם בתוכן תוכלו למצוא ולגלות את אלופו של עולם.

ואבני הירדן הללו שייכים בכל דור ובכל אדם, שהרי יש מדרגות בתורה ותפילה של יום חול, ויש אורות מיוחדים שאין מרגישים בדרך כלל, אורות של תקיעת שופר ו'כל נדרי', האור של האושפיזין ושל הושענא רבה, אלו הם 'בריות שבים', מדרגות שאינן באתגליא ואין משיגים אותן כל יום. לכן עלינו

להכין את עצמנו לקראת הימים הבאים עלינו, שנהיה מוכנים לקחת משם אבנים, אבני קודש, אבני הירדן, אבנים שנתגלה בהם אלופו של עולם, לכתוב עליהם את התורה בשבעים לשון, בכדי שיאירו את הבהמ"ה שלנו, את לב האבן שלנו ואת אבני הר העיבל שלנו בחורף הארוך והקר.

ולא רק ביו"ט, אלא בכל פעם שאדם מרגיש שהיה קשה לו וזכה שהקב"ה קרע לפניו את הים או האיר את האבן שבו לפי שעה, אל תניח האבנים האלו שמה ואל תפקירם במצולה, אלא תיכף ומיד תעשה מעשה שיתקיימו אלו האבנים בידך, תחרוט עליהם את דברי התורה בחשק ובהתלהבות עם אור המיוחד שיש בים, וכך הם יאירו לך גם בהר עיבל השמש.

*

יה"ר שנזכה לכתוב דברי התורה על האבנים שלנו, ושנגלה את אלופו של עולם בתוך הארציות, בתוך האב"ן ובתוך כל הז' מדות שלנו, וכך נייחד את האל"ף עם הז' ויכון כס"א ה' מאז, ויהיה הכס"א שלם במחיית קליפת 'אשר קרן' דעמלק עם כל הפירושים. והדרך לזכות לזה היא ע"י שנלמד להביא ביכורים מהראשית שלנו, 'תרומת ידך' – להכיר כי ה' נותן לנו כח לעשות חיל וכל מעשי ידינו הוא פועל לנו, וגם להרים את הידים והמעשה למעלה. ואז נזכה לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, כדכתיב 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך'.